

Pieterburen:

dorp met oude kerk en verdwenen borg

door J. RITTERSMA

WIE tegenwoordig Pieterburen zegt, denkt meteen aan wadloper. Het stille dorp in Noordoost-Groningen is de laatste jaren bekend geworden door de activiteiten van de plaatselijke vereniging van dorpsbelangen, zodoende is Pieterburen alom bekend als wadloopcentrum. Het wadloper is, mede dankzij een groepje enthousiaste dorpelingen, uitgegroeid tot een fascinerende sport. Het is alpinisme in twee dimensies. We hebben u echter niet meegenomen naar Pieterburen om de wadloop te propaganderen (althoewel we hier in het geheel geen bezwaar tegen hebben, integendeel zelfs), maar om ons te verdiepen in de historie van dit dorp.

Vooraf aan de nederlandse hervormde kerk en de verdwenen borg willen we enige aandacht besteden.

WANNEER u Pieterburen nadert, wordt het silhouet van het dorp beheerst door de oude kerk en de molen „De vier winden”, een achtkante bovenkruier uit 1846. Gedeeltelijk verscholen achter het hoog opgaande geboonte, ligt de oude kerk. Met deze kerk gaan we terug in vroeger tijden.

PIETERBUREN lag oudtijds in een landstreek wat men het Halve-ampt noemde. Dit gedeelte van het Hunsingo-kwartier omvatte de plaatsen Menkeweer, Obergum, Maarhuizen, Ranum, Tinallinge, Baflo, Rasquert, Eenrum, Saaxumhuizen, Pieterburen, Wierhuizen, Westernieland, Den Andel, de Breede, Warffum, Usquert en Uithuizen. Pieterburen vormde met de dorpen Eenrum en Wierhuizen een kerkelijke collatie. Het collatie-recht was meestal in handen van één der Ommelanden heren, de-zen hadden dan het recht om een kerkelijk ambt of predikantsplaats te benoemen. Bij de grondwet van 1922 is dit collatierecht afgeschaft.

DE KERK dateert vermoedelijk uit de eerste helft van de 15de eeuw. Het is een in grote lijnen gotisch bouwwerk. Wat betreft de gotische architectuur willen we nog enkele opmerkingen maken. Omstreeks het begin van de 13de eeuw gaat het accent van de romaanse bouwstijl zich verleggen. In Groningen en Friesland gebeurt dit op geheel eigen wijze, nl. in de overgangsvorm van de romano-gothiek. Verreweg de meerderheid van de gotische kerken dateert uit de 15de eeuw. De gotiek is ontstaan in Frankrijk en kenmerkt zich door een wat „luchtiger” stijl. Vooral het toepassen van de spitsboog is kenmerkend. De naam is door de Italiaan Vasari in ongeveer 1550 voor het eerst gebruikt. Het toepassen van de z.g. kruisribgewelven is de belangrijkste faktor geweest in de evolutie die in de 12de eeuw de romaanse bouwkunst in de gotische bouwkunst veranderde. Veel meer dan in de romaanse rondboogstijl kwam hier tot uitdrukking het vertikale streven. Nu heeft de gotiek in Noord-Nederland nooit die speelse, rijke en weelderige vorm gekend als in zuidelijker streken. Dit was in de eerste plaats een gevolg van de politieke en economische toestand in ons land, maar ook het ontbreken van natuursteen is hier mede de oorzaak van.

DE noordnederlandse bouwwerken worden in alle onderdelen enkel en alleen van baksteen opgetrokken. Een konsekwentie, die vrijwel bepaald bleef tot onze twee noordelijke provincies, het eigenlijke oer-gebied van de baksteen-architectuur.

DE KERK van Pieterburen bestaat uit een schip en een noordarm, die echter later is gebouwd. Het hoge koor is overdekt met kruisribgewelven. De toren bestaat uit een hoog stenen benedendeel en heeft een houten bekroning. De toren werd in 1805 gebouwd.

Bezienswaardig is vooral het interieur van de kerk. Het is er voornamelijk in de 18de eeuw aangebracht. Allereerst valt ons de preekstoel op: het is een rijk gebeeldhouwde kansel in de z.g. Lodewijk-XVI-stijl. Verder een (als) iets later gesneden doophek. De herenbanken met gesneden onderdelen dateren uit het tweede kwart der 18de eeuw.

Tenslotte willen we nog de aandacht vestigen op de wapenborden voor Dirk Sanoy en z'n vrouw Maria van Malsum en nog drie borden van leden van het geslacht Alberda.

NAAST DE KERK ligt „Den Domies Toenhoe” van de voormalige pastorie, met een 19de-eeuwse tuin met alle bloemen en kruiden, gerangschikt zoals men in die tijd bijeen had.

In de omgeving van de kerk speelde zich volgens overlevering een volks-

verhaal af, dat we u niet willen onthouden:

DE SCHIM VAN 'TOLLE HOF

Elk walt, waar de toren van Palderboeren staat. 't Is 'n hail moole kerk mit 'n kruderg toornje der boven op. Doar lopt net 'n voutpad op aan. As ie doar langes lopen, din koom ie al gaauw aan 'n hoge, onbehoesde halmstee. Dat is 'tolle hof. Veur joaren ston der 'n olle boeren-ploats op, en was ales in leven en bedrief, gelijk as dat aaltied toegaat op 'n boerenspul. Dou is 't gebeurd op 'n hail moole zummernmorgen. De knecht en de maaid gongen elk mit 'n juk mit kopern emmers noa 't laand. Ze konden aaltied best mit nander, en ieder en ain dochte as e heur lopen zag, dat 't kloar waark was mit heur baasident. Wel walt? Moar dou op dij morgen hebben ze kwezzie mit nander kregen, en dat wor van dij gevolgen, dat de knecht gain boas meer was over hom zulf. Hai greep dat swoare juk, en mit ain slag het e maaid doodhawgen. Nooit is ter meer wat van hom vernomen. Mor nou dwoalt nog aaltied e schim van dij arme maaid 's nachts langs dat eigenste voutpad, en is 't mor beter veur joe, om 'n aander pad te nemen, as ie der es wezen mouten.

HET DORP Pieterburen ligt op het grondgebied van de gemeente Eenrum. In het gemeentewapen van Eenrum staat o.a. afgebeeld een verdedigingsstoren, die oprijst uit de golven. Deze toren is het symbool van het voormalige huis „ten Dijke” te Pieterburen. Huis „ten Dijke” of Dijksterhuis was een der machtigste borgen in de Ommelanden en het loont de moeite om zich te verdiepen in het verleden van deze oude borg en z'n bewoners.

Waarschijnlijk was huis „ten Dijke” oorspronkelijk een roofoost aan de zee. Men veronderstelt dat het zelfs buitendijks heeft gelegen op een zandplaat. Het schijnt berucht te zijn geweest vanwege strandroof en andere duistere praktijken. DIJKSTERHUIS wordt voor het eerst genoemd in het jaar 1406. Binnen de grachten was de borg 5 ha groot en binnen de singels 24 ha. Een der eerste bewoners die genoemd wordt, was Focko te Dijke, heer van Dijksterhuis en zijn vrouw Oede of Odo. Zij zetelde daar van 1436—64 en begiftigde alle kerken in het Half-ampt, alle kloosters en Stad en Lande.

Zij vermaakte Dijksterhuis aan haar achterneef: Detmer of Ditmar Rengers, die getrouwd was met Hidde Onsta van het beroemde en beruchte geslacht der Onsta's te Sauwerd. Hij leefde nog in 1504. Een zoon van Detmer Rengers — Luurt —, trouwde met Ottje Tamminga van Hornhuizen. Uit dit huwelijk werd een dochter geboren: Ditmera. Luurt Rengers overleed in 1550 en z'n dochter huwde met Hayo Doede Manninga van de Lutsborg bij Norden. Zo kwam

Dijksterhuis in het midden der 16de eeuw aan het geslacht Manninga. Hayo Manninga overleed in 1578. Zijn zoon Luurt werd nu Heer van Dijksterhuis. Hij streed tegen de Spanjaarden en werd in 1584 zwaar gewond bij Oterdum. Hij was getrouwd met Emmerentiana, een dochter van Dirk Sonoy. Even na 1600 overleed Luurt Manninga.

DIRK of Diederik Sonoy is één van de beroemdste bewoners van Huis „ten Dijke” geweest. Hij leefde van 1529—1597. Zijn laatste levensjaren bracht hij door op Dijksterhuis. Diederik Sonoy was een uitgeweken edelman uit het land van Kleef. Hij was lid van het Verbond der Edelen. Door zijn huwelijk met een hollandse dame en door zijn omgang met hollandse edellieden, was hij Nederlander geworden in hart en nieren. Zo was hij tevens watergeus. Op 1 juli 1568 kreeg hij van graaf Lodewijk van Nassau de opdracht om de admiraal Boschhuizen met zijn spaanse schepen op de Eems aan te vallen. In 1572 werd hij luitenant-generaal van Noord-Holland in naam van de Prins van Oranje. De prins moest tussenbeide komen toen hij zich schuldig had gemaakt aan ergerlijke wredeheden tegen rooms-katholieke boeren. Samen met Norrits versloeg hij in 1581 graaf Rennenberg bij Grijskerk. Hij was ook de stichter van de sterke schans van Boertange.

IN DE TIJD dat de engelse graaf Leicester landvoogd was, weigerde hij prins Maurits te gehoorzamen. De prins gaf hem zijn ontslag. In 1504 vestigde hij zich op Huis „ten Dijke”. Toen hij in 1597 overleed, werd hij begraven in de kerk te Pieterburen. Graaf Willem Lodewijk woonde de begrafenisplechtigheid bij.

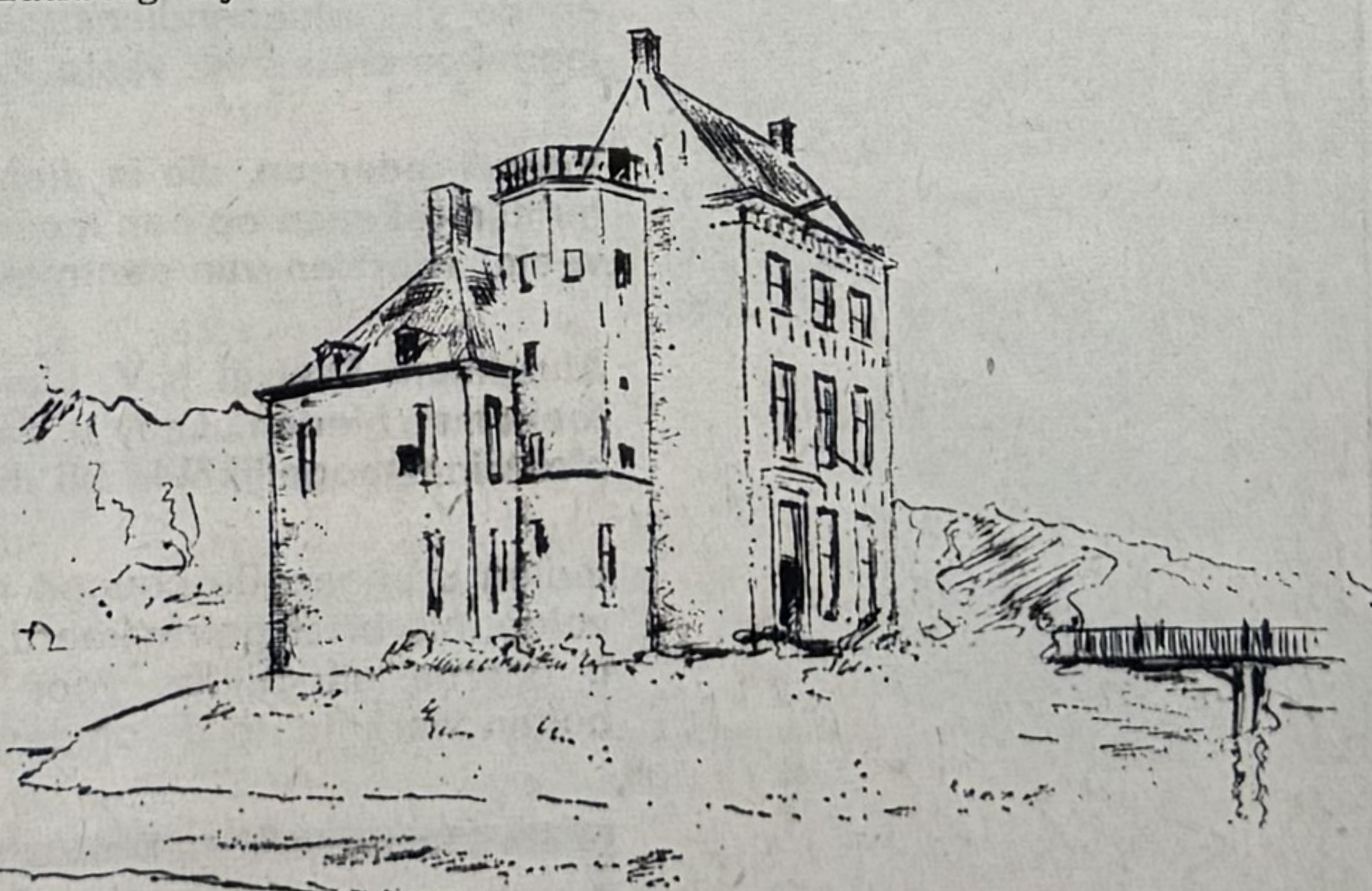
IN HET JAAR 1704 kwam Dijksterhuis aan de familie Alberda van Menkema. Gerhard Alberda van Dijksterhuis werd door zijn huwelijk nl. ook Heer van Menkema te Uithuizen, zodat beide borgen in één hand kwamen. Een der laatste Alberda's van Menkema was jonkheer Gerhard, die leefde van 1829—1902. Hij erfde van zijn tante Dijksterhuis. Vlak na zijn overlijden werd Dijksterhuis gesloopt.

Het was in het jaar 1903, dat de slopers de muren van deze oude trose borg slochten. In de loop der vijf eeuwen van zijn bestaan is de borg nooit verkocht geweest. In 1902 werd het aan de slopers verkocht voor f 2.475,—.

De wens van het latijnse opschrift ging niet in vervulling. De vrije vertaling van dit opschrift luidt:

Dit huis sta hier tot een mier de zee gans uit zal zuipen, en dat een schildpad zal om heel de wereld kruipen.

HET ENIGE dat nog van Huis „ten Dijke” te Pieterburen overbleef, is de inrijpoort. Deze staat tot op vandaag voor de inrijlaan naar de Menkemaborg te Uithuizen.

voorm. Huis „ten Dijke” te Pieterburen.

Uitkijken bij werken in Duitsland

Het komt herhaaldelijk voor dat werknemers die voor een Nederlandse ondernemer in Duitsland werken, bij ziekte geen uitkering van de betreffende bedrijfsverenigingen krijgen. De oorzaak blijkt dan doorgaans nalatigheid van de werkgever te zijn, die zich niet aan de geldende voorschriften heeft gehouden.

Het Gemeenschappelijk Administratiekantoor heeft al verschillende keren werknemers, die om een ziekengelduitkering kwamen moeten terleurenstellen. Voor werknemers die

voor een Nederlandse ondernemer in Duitsland gaan werken, is het vrij eenvoudig na te gaan of hun belangen wel voldoende verzekerd zijn. Valt de werkgever onder de Nederlandse Sociale verzekering, dan moet hij in het bezit zijn van een ditachteringsverklaring van het GAK of bedrijfsvereniging. De werknemer krijgt dan via de werkgever een formulier, dat het bewijs is dat hij in Nederland is verzekerd. Valt het bedrijf in Duitsland onder de sociale verzekering, dan moet de werknemer (normaal gesproken via de werkgever) een bewijs krijgen dat hij bij de Ortskrankenkasse als verzekerde staat ingeschreven. Het is dan voor een werknemer die in Duitsland gaat werken behoorlijk uitkijken.

NAAMKAARTJES?
HARVELD & CO.

STREEKROMANS
OMNIBUSSEN
OORLOGSVERHALEN
JONGENS-, MEISJES- EN
KINDERBOEKEN
Gebonden en pockets

GROTE KEUZE BIJ:

FIRMA H. HOFF Sr.

Fleischman treinen
vanaf
kompleet met trafo
Becker
GEBORTEKAARTJES - HARVELD

4 = 6 ZELFBEDIENING J. KLIP

Verdien geld door gebruik te maken van onze enorme lage

DISCOUNT-AFHAALPRIJZEN

Heerlijke ananas

litersblik, 1,-
van 1,49 voor

3 Es cola

Grote fles 0,35
van 0,55 voor

Maggi aroma

Grote litersfles 5,20
van 6,20 voor

Gesteriliseerde melk

Litersfles 0,55
van 0,64 voor

Prima koffiemelk

Litersfles, 1,19
van 1,60 voor

Verse roomboter

per pak 250 gram, 1,59
van 1,76 voor

Romi margarine

5 pakjes van 2,05 voor 1,50
Per doos à 40 pakjes 11 -

Mosselen

per pot van 1,45 voor 1,15

Nibbit cocktail

grote zak, 0,98
van 1,25 voor

Voor St. Maarten:

Meursing WEEKEND BISKWIE, grote doos à 750 g van 1,98 voor 1,70
Brintje Beer BISKWIE, grote doos à 1.000 g, van 2,60 voor 2,15
Arks Marie BISKWIE, grote doos à 1.300 g, van 3,12 voor 2,60

Butterscotch repen

10 stuks van 1,50 voor 1,15

Deze aanbiedingen gelden tot en met woensdag 12 november 1969

50 gram
50 gram
50 gram

samen 150 gram van 1,13 voor

BEDIEN UZELF

IN DE GROTE

GEZELLIGE

ZELFBEDIENING

VAN

SCHOOLSTRAAT 33 UITHUIZEN TELEF

J. KLIP